

Tarrosõ Aira:

„A tütrigu' tei' vannost rõivist päkäpikuperre – pässäpaaba, pässäteeda, pässälatsõ.”

lk 2

Esä Andreas:

„Olõs vaia maahha jättä' halva' harinõmisõ', kavvu' inäbä kerkoh, olla' kõigi vasta hüä.”

lk 3

Hõrna Aare:

„Tuuaolinõ ineminõ saijo uma päätoidusõ kallost ni mõtsaeläjidõ lihast ja korat hainust, juurist, seenist, marost ja pähkmist.”

lk 9

Setomaa

Hind 1 euro

Detsember 2021, nr 12 (385)

Välländmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

Vahel Setomaa valla leht

Seto esindüs Abja-Paluoja Somõ-Ugri kultuuripäälina lõpõtamisõl.

Mulgi Instituudi kogo pilt

Õi saa' mi läbi Tsirgulda'

KAUKSI ÜLLE

Tuust om hüäkene õks, õt Loode Oliver ummi märgotustalostõ käügih tull' märgo pääle, õt asfaldiga ja betooniga kultuuripäälina kõrval võisi' olla' ka Somõ-Ugri kultuuripäälina'. Noid omgi no' ütsjago olnu'. Edimäne oll' Bõgõ 2014. Obinitsa ka käve Moskvah võistlõmah ar', a õs olõ' tuukõrd viil olu' kütse', õt Vinnemaa maa päält säänest avvu ar' laskõ'. Obinitsal õnnahu olla' kultuuripäälina aastagal 2015.

Varunini Paveli valmistõtt suur Tsirgu kujo (noid om jo kats – üts soruh tsiibuga ja tõõnõ lindu alostavidõ tsiibuga) om hõimumaailmah võet hoitmisõ ala nigu õks pühäse' vai puusli'. Õgah kultuuripäälina omma' tekkünü' mõnõ' hoolõ-

lidsõ' tsirguimä', nigu Setomaal Hõrna Rieka ja Mulgimaal Laande Alli. Siikhõtsil tasos miilde tulõta' seto delegatsiooni sõitu Bõgõhe läbi lumõtormi olõmatut tiid piteh, niisamatõ Seto Miihi Summa, Mokornulga koori ja Kaljulaidi Marina sõitu Isz-kaszentgyörgy ja Veszprémi küllä. Liinal ja maal om õks vahe' seeh – Pühäjüri küläkesh Isz-kaszentgyörgyhanti meid lossi elämä, Ungari liinah Veszprémih oll' bankett suurõ ülikooli meetrilaitusõh kalidõrih! Marimaal Miškanih kävemi Sookõrd, 27. novembril vei Seto esindüse sõit Mulgimaalõ 2021. aastaga kultuuripäälina lõpõtamisõlõ Abja-Paluoja. Sääll oll' viil liss XIII Mulgi

konverents ja Mulgi Kultuuri Instituut 25 tähistäminõ. Abja spordi- ja tervisekeskõsõ spordisaalih oll' kardina' iih ja vaip maah ni kogonõsi ümbre 100 mulgi, seto ja muie kantõ rõivih rahvast. Lavva' oll' loogah sõõgist ja käsitüüst. Tuudi sisse Somõ-Ugri lipu'. Seto lippu sääll olõ-s, a väsumädä lipukandja Hõrna Aare oll' suurõ Seto lipu ütõh võtnu ja tuu lipupesä sai ka täidet!

Alostusõh võti' sõna Mulgi vanõmp Malingu Arvo, president ja mulkõ iistkõnõlõja Ärmä Toomas (Toomas Hendrik Ilves), kultuuriministri Teriku Tiit tunnistõ, õt õta om ütõlt puult võro verd, a tä läts nii ruttu minemä, õt kodokülä jäi vällä uuralda'. Kaljulaidi Kersti ter- viit muudsalt ekraani päält, esi' oll' Öuruupah.

„Mulgimaa maailman ja

maailm Mulgimaal“ teemal pidi korgõ linnuga ettekandõ linnugijuht ja SuperSky tegevjuht Lubja Mart. Timä kõnõl, õt kuis linnuk üldse õhuh püsüs ja midä tulõ meeleh pitä', õt saas linnada', pääle tehnilidsõ värgi om tähtsä miiskunna ütistüü. Oll' sääne alltekstiga ettekan- nõh, mäantsit nüüd pavvõr- pointi ajastul kõrrast harvõmbast jääs.

Silmä paistsõ ka Mulgimaa ettevõtja Chaga tegevjuht Kabritsa Siimu ettekannõh „Mes om Mulgimaal maailmalõ pakku?“ Jutt oll' kõõseene vai kasõkäsna vai pässiku põhit- sist tervise- ja ravituutist, midä müvvas jo kümnehe välisriiki. Uma rahva mälust ja ravimtai- mist kuuhtüüh meditsiiniu- rimisõ asutuisiga oll' märksõna'. Pand' kassi kokko lüümä!

Laande Alli kõnõl „Kudas me mulgi kultuuriperändüst elun oame?“, Viita Leelo arof vaimso kultuuriperändüse ja UNESCO võimalusist Mulgimaa. Arotaminõ viil käü – mulgi mustri' om üts võimalik teema.

Mulgi Kultuuri Instituudi juhataja ja kultuuripäälina iistvidäja Grenbergi Ave tut- vust' kultuuripäälina tegemisõ kõrdaminekit ja koolitunnõ. Ku olli mi ar' kaenu' ka vilmi- kesse kultuuripäälina aastagast, paistu küll, õt kõrdapiteh tett oll' kõik! Ja viil nii keerõlidsõh pidevä maskiballi olukõrrah. Kuuhtüüd tetti Eestih tegutsõ- vidõ soomõugrilaisiga, selle õt karonakardin om kontrolljoo- nõl paksolt iih.

Kuulutõdi vällä Mulgimaa Uhkus – Lilli Looduskeskusõ iistvidäja Laanemetsa Ly. Sis tull' Tsirgu pidolik üleand-

minõ Baitereki küläle, osalid- sõlt läbi õhusilla. Seto esindüs lask ka Tsirgu viil käest kätte kõigi üskä tsitsmä, umaignõ Obinitsa kultuuripäälina 2015 liinapää laul' Tsirgulõ edendüs- ja hoisõna'. Nädäläst jääs Tsirk Setomaalõ ja sis lätt linnatõh tiile Baitereki küllä, koh avvu- konsul ja külä tedä joba uut.

Sis naati õnnitlõma ja tervit- tämä ja Seto Instituut, Setomaa vald ja Setomaa Liit anni' üle kingitüisi Mulgimaa iistvidäjile. Segäkuur laul' ja Lõõtsa- vägiläse' panni' tandsupido pistü, Seto Miihi Summa väiko esindüs laul' ka mõnõ' miihi- laulu'. Süüdi torti ja lüüdi tandsu pido lõpuni.

Õi saa' mi läbi Tsirgulda', tä om tulnu, pesä tennü hõimu- rahvidõ ello ja tsirguhoitjõdõ hinge. Tä avitas keelel, laulul ja ummil kombil edesi ellä'!

Õigõusulinõ valmstus Krõstosõ sünnüpühäs paastõh

Intervjuu Verska Pühä Jüri kogodusõ ülebpreestri esä Andreas Pölluga

Meele või paistuda, õt mi tiia joulu ja pühhi aost kõkkõ, a tuu olõ-õi säänestmuudu. Noorõ kasusõ pääle ja kõrdaminõ om tarkusõ imä. Mi katõ kultuuri – õigõuskligõ idanaabri ja päämätselt lutõrligõ kihlkundõ piiri pääl eläminõ pand sagõhöhe küüsümä, õt mille näil om säänestmuudu ja meil tõistmuudu.

Midä tähendäse' liikuva' ja paigahpüsivä' pühä'?

Kerigu- ja rahvakalendrih omma' paigalitsõ' pühä' (kõõ ütäl ja samal kuupääväl) ja liikuva' pühä', mia' õgal aastagal omma' eis' kuupääväl ja kõüdet Krõstosõ ülesnõsõmisõ vai paasapühiga'. Ülesnõsõminõ (lihavõõdõh) om peräst keväjäist pääväkäänangut täüskuu järgmätsel pühapääväl. Setomaal eletäs vana vai Juliusõ kalendri perrä ja arvõstus kaugi' tuudpiteh (13 päivä ildaba ku Gregoriusõ kalendri pühä'). Ja liikuvõdõl pühhil kaetas viil ka' kuu kalendrit.

Vana kalendri liikuva' pühä' omma' mõntkõrd vahtsõ kalendri pühhist kooni' viis nädälit ildaba, a mõnõl aastagal võiva' ka' ütte minnä'. Keerolinõ, a kõgõ lihtsap om kaia' kerigukalendrihe vai küüsüdä' papi käest.

Mäntse kalendri perrä õigõuskerik eläs ja mille?

Väikõh Eestih eläs õigõusu kerik mitmõ kalendri perrä. Lääne puul omma' uma' kombõ, ida puul uma', a kõgõ tähtsät pühhä – Krõstosõ ülesnõsõmist peetas üttechuuh vana kalendri perrä. Tuust sis ka' kõiki tõisi liikuvit pühhi suurõst paastust pääle ja lõpõtõh suvistõpühäga'. Verskah ja Saatserinnah peetas kõiki pühhi vana kalendri perrä. Ka' rahvakalendri tarkusõ' ja tähelepanõgu' erinevidõl tähtpäivil tulõva' vanast kalendrist, a ku kõnõlda' juripääväst, sis tuu om 6. mail (vahtsõ kalendri perrä 23. aprillil), jaanipäiv 7. juu-

lil (vkp 24. juunil), piitrepäiv 12. juulil (vkp 29. juunil) jne.

Midä õigõusukerkolõ tähendäse' joulu', Krõstosõ sünnümisõ pühä'?

Jummal saa inemisõs ja Neitsi Mariast sündüs meele lunastaja. Kõgõ Luuja saa samasäntses ku mii' (vällä arvat patt, mia meid inemisi kooni' surmani' kiasas), ku tä sünnüs väiko latsõna. Jummal saa inemisõs, õt mi võisi' jumalikõs saia'. Tuu om keriguaastaga kõgõ suurõbit pühhi, midä peetas mõnõh kotusõh eiski' kündlepäävani' 15. veebruaril (vkp 2. veebruaril). Saatserinnah jääs tuu pühä sisse ka' kohalikõ märtridõ Vasili ja Stefani mälestüspäiv 12. jaanuaril, ku talsipühhi aol peetas teenstus ka' näide avvus.

Mille meil olõ-õi adventi vai ku om, sis kuvvamuudu õigõusuh valmstõdas pühhis?

Õigõusu kerik tunnõ-õi adventi, tuu om lääne keriguroomih. Õigõusulinõ valmstus Krõstosõ sünnüpühäs paastmisõga', mia om pia 40 päivä. Pääle iho valmstus pühä aos ka' hing. Olõs vaia maahha jättä' halva' harinõmisõ', kavvu' inäbä kerkoh, olla' kõigi vasta hüä jne.

Paast tähendäs aia' läbi veitübäga', ellä' tasaligubalt ja õga ineminõ ja perh pias löüdmä hindäle kõlbulitsõ paastu. Mia kõlbas üttele, tuu vaest kõlba-aitõõsõlõ. Inemist riku-ui tuu, mia suust sisse lätt, a mia säält vällä tulõ. Ja jätteh ar' mõnõ söõgi', tulõs veidebä ürrä' ummi lähebit. Paastu mõtõh

Esä Andreas.

Sarapuu Indreku pilt

om hoita' umah eloh hinnäst pareba poolõ ja paeda' kuurst. Hafota' sood tiidligult.

Kas õigõusklikõl ka' jouluvana tulõ ja pääsõpoiskõsõ' käävä'?

Ku oodõtas ja perreh omma' hüä' latsõ', sis õks tulõva'. Kerik arvõstas kohalikõ kombidõga' ja õnastas kõkkõ, mia hüvvä tege.

Mäntse' pühä' meil iih omma' järgmätsel aastagal ja ku nä liigusõ', sis kunas om pühhi uuta'?

Paigah olõva' pühä' omma' Krõstosõ sünnüminõ (talsipühhi) 7. jaanuaril, Essändä rist-

minõ (viiristminõ) 19. jaanuaril, Essändä muutminõ (paasapäiv) 19. augustil, Essändä Risti ülendäminõ (vissenja) 27. septembril, kõik maafapäävä', pühäkidõ päävä', inglidõ mälestüspäävä' ja kuulsabidõ ikoonõga' kõüdet tähtpäävä'.

Liikuva' pühä' omma' lisas kõgõ tähtsätõle pühäle Krõstosõ ülesnõsõmisõlõ (lihavõõdõh) Essändä templihevõõdõh (urbõpäiv), Essändä taivahemineminõ (suur ristipäiv), Pühä Vaimu maahatulõminõ (suvistõpühhi). Kõik mia' omma' kõüdet ülesnõsõmisõ vai paasapühäga'. Järgmätsel aastagal om ülesnõsõmisõ pühä 24. aprillil, suur

paast nakas pääle 7. märdsil ja suvistõ omma' 12. juunil. Edimäne külä- vai tsassonapühä Setomaal om nätal peräst ülesnõsõmist – Tuuma pühapäiv vai oltuspühä Miktamäel, järgmätsel aastagal om tuu 1. mail.

Kuvvamuudu koroona- taudi piirangu' omma' keriguellõ segähänü'?

Piirangu' omma' kõigi jaos, ka' pühäkuah. Kerkoh kau rahvast veidebä, saisõtas ütstõõsõst kavvõbah, oldas maskõga', puhastadas kässi inäbä, anda-ai ikoonõlõ suud jms. Proomimõ õks kõgõlõ kaemalda' keriguaigu pitä' ja tulõ sis kiä tulõ. Kerigu iihpal-

võh nii nättävä ku nägemäldä' ilma iist toimis õks, olõnõmalda' ku hulga rahvast kuuh om. Mi risti, laulada, mata, pallõ hingi iist. Kõik om hillä ja elo lätt edesi. Om innegi' olnu' taudõ, sõtu jms.

Kuvvamuudu hindä perrega' joulõ piat? Om õks verivorst, hapnõkapsta' ja tsiapraat lava pääl?

Mu matuška (papi naane) om peri säksa kultuurist, meil om sis Švaabimaa küük, väigagi' lõunõmainõ. A mi süü kõkkõ ja nii ku üldäs, näläga' läävä' ka' tsialihja ja muna'.

Küüsse SARAPUU INDREK.

Pillipido.

Tormi Pireti kogo pilt

Võrksahe vahtõ veli ...

TORMI PIRET

Novembrekuu perämädsel pühapääväl olli' tandso- ja kultuurikõtoh Modus kõik kotussõ' kaejit-kullõjit täüs. Peeti kuu lõpõtõsõ kellä kuvvõ praasnikka, mia soovoori oll' pillipido nimehtüse all. Kokko olli' pant helisemä karmoška' ja seto keele helü'.

Õdagu edimädses jaoh sai kullõlda' karmoškamängjit – suurõbit ja vähäbit, ütisi, katsi ja kolmõkõistõ mängmäh. Kotussõ pääl oll' ka kats oppajot, kinka mõlõba pillimängõst sai osa.

Õt hüä pillimäng õkva kisk tandsoõrmandulõ, oll' nätä' pia edimädses pilliluust pääle. Tandsoõst oll' kotus tävveste olõmah ni tuu saisa-as tühält. Karmoška oppajit om Modusõh

nelli-viis. Selle omma' ka pillimängõsõ moodu' opjil hüä eissagamadsõ'. Ja tuud huvtav oll' päältkaejil-kullõjil.

Õdagu tõõsõh jaoh panti helisemä seto kiil. Ku sagõhöhe saa seto keele illo kuulta' leelõlaulõst, sis kultuuriklubih Setoluu' peetas kõõ tähtsätõ kõnõlamist. Ilosah seto keeleh, tähendäs seto keele helüga seto keeleh kõnõlamist. Keele helü hafotamisõst omma' luulõhtusõ' arütle-mäldä' hüä valik. Sai ette loetus pikk luulõlugu kahrukõsõst ja timä kuldavahrust.

Pääle luulõhtuisi omma' keelehelü kõrdapite praavitaja' säändse' keelehafotusõ', koh üttech lausõh õga sõna nakas pääle üte ja sama tähega. Näütõsõst ütõ näist lausist: „Võrksahe vahtõ veli vanaverevä veerega vafokaetusõhe, võtt

vesselähe vohovilladsõ vorotniguga villasärgi, vei vagahuisi varõsõlõ viil vahalinnukõsõ vahtmisõst – võe-võekõnõ-võe vorkatsit!“ Vessel lukõ', aõdsak kiräkiilde ümbre panda' ja om tävveste kimmäs, õt eestläse' arvu joht saa-ai.

Õdagu kolmanda jao vedõsnigast olli' jalki karmoškamängjä', kinka pilla perrä sai ar' tandstus uskmalda' pallõ tandsa.

Üteh tandso' kõik pillipidõlisõ' ja näid oll' kokko korjõnu väega eissagamadsist kotussist – pääle Talina ka Setomaalt ni Ameerigamaaltki. Suur aifumma kõigilõ, kinkäle om süäme perrä uma ja hüä hoitminõ, edesiviiminõ ja tuust rõõmo tundminõ!

Ja vahtku' veli pääle võrksahe, kõõ tähtsät, õt ta pers müüdä lää-ai.

Setomaa vallavanemana jätkab Raul Kudre

Vastvalitud vallavolikogu teisel istungil valiti vallavanemana jätkama seni valda juhtinud Raul Kudre.

INDREK SARAPUU

Vallavolikogu 24. novembril istungil Värskas Kultuurikeskuses määrati volikogu otsusega ka vallavanema töötasu ning moodustati volikogu alised komisjonid. Komisjonidele valiti esimehed ja aseesimehed.

Raul Kudre oli esitatud ainukesel kandidaadina ning valiti 15-liikmelise volikogu poolt vallavanemaks 10 poolthäälega. Vastuhääli polnud. EKRE nimekirja kuuluvad volikogu liikmed jätsid sedelid märkimata.

Raul Kudre pidas lühikese tutvustava kõne, kus toonitas, et enda tegevusteks peab ta kogemust ja kohaliku omavalitsussüsteemi tundmist ning koostöövõrgustikes osalemist.

„Olen meeskonnamängija,“ sõnas Kudre. „Viimase nelja aastaga on koos volikoguga restructureeritud valla allasutused ja kindlasti kasvatatud allasutuste juhtide vastutust nii arengu planeerimisel kui allasutuste toimimisel.“

Kudre toonitas, et ta on avatud erinevatele ettepanekutele ja ideedele. „Tuleb aga jääda ka realistiks ja vaadata, millised on valla kohused ja eesmärgid ning mis jääb ettevõtluse, kodanikuühiskonna kanda ja arendada,“ leidis vallavanem.

„Olen väga seda meelt, et valda tuleb arendada läbi kokkulepete ja strateegilistes dokumentidesse kirjapandu, samas olla valmis erinevateks avanevateks projektideks ning rahataotlusteks,“ lausus vallavanem.

Setomaa vallavanem Raul Kudre.

Foto: Harri A. Sundell

Setomaal on 156 küla. Kudre peab oma südameasjaks ja suureks väljakutseks leida võti, mis avaks külade väravad ja ärgitaks neid koostööle, et külaelu aktiveeruks. Vallavolikogu moodustas teiste komisjonide kõrval külaelu komisjoni.

„Setomaa valla alustalaks on seto kultuur ja selle hoidmine, mille näiteks on pärimusõpe, setokeelne lasteaed ja rohked

kultuurisündmused. Setomaa head kuvandit tuleb jätkuvalt väljapoole näidata ja seda kindlustada,“ ütles vallavanem.

Raul Kudre asendusliikmeks volikogus sai Rein Järvelill.

USA saatkond ulatab vallale abikäe

INDREK SARAPUU

USA saatkonna kaitsealase koostöö koordinatsiooni osakond haldab iga-aastaselt DSCA (USA Kaitseministeeriumi Kaitsealase Julgeoleku Koostöö Agentuuri) ja EUCOMi (Ameerika Ühendriikide Euroopa väekoondise) poolt eraldatud humanitaarabi toetust, mille eest renoveeritakse võtmeasutusi nagu haiglad, kliinikud ja koolid, keskendudes sotsiaalteenuste tugevdamisele.

Hiljutiste ja käimasolevate projektide hulka kuuluvad kaks kooli Sillamäel, koolid Rummus ja Maardus ning taastusravikliinik Narvas. USA saatkond teeb koostööd kohalike võimuorganitega, et kindlaks määrata uued projektid, ja USA Armeed Pioneeride Korpus, kasutades kohalike pakkujaid, teostab neid. Praegu valitakse projekte, mis valmivad aastal 2023 ja 2024 ja tähelepanu on nüüd rohkem suunatud ka Lõuna-Eesti piirialadele.

22. ja 23. novembril toimunud kohtumisel olid lisaks kaitsealase koostöö koordinatsiooni osakonna esindusele ka

saatkonna poliitikaosakonna esindaja ja USA Armeed Pioneeride Korpuse esindaja. Dele-gatsiooni juhtis USA saatkonna kaitsealase koostöö koordinatsiooni osakonna ülem, kolonel-leitnant Robert Padgett.

Saatkonna töötajaid võtsid vastu valla spetsialistid eesotsas vallavanem Raul Kudrega ning pea pooleteise tööpäeva pikkuseks kujunenud kohtumisel ja ringkäigul vaadati üle kolm objekti, kuhu abikäsi alla panna. Arutlusel olid Värskas koolimaja renoveerimise mõne etapi teostamine, Mikitamäe kooli ja lasteaia renoveerimisega seonduv või ka Mikitamäe hooldekodu ümberehitamisel osalemine.

Saatkonna sõnul on protsess pikaajaline ning selle vilju näeb mõne aasta pärast. Vallapoolseks eelistuseks on Mikitamäe lasteaia ja kooliköögiga seonduv objekt.

Setomaa vallal on hea meel teha koostööd USA saatkonnaga ja mitte ainult toetuse osas, vaid esitati ka küllakutse tulla tagasi meie piirkonda võludest osa saama. Olgu siis suusa- ja metsaradadele või külastama suvesündmusi.

USA saatkonna töötajatele tutvustati erinevaid objekte, mille kaasrahastus tarvilik.

Foto: Indrek Sarapuu

Kriisikomisjon tegi plaane ja vaatas tagasi möödunule

INDREK SARAPUU

Novembris toimunud Setomaa valla kriisikomisjoni plaanilisel koosolekul vaadati tagasi aasta jooksul tehtule ning visandati plaane järgmiseks.

Kriisikomisjoni, mida juhib vallavanem Raul Kudre, kuuluvad vallavalitsuse sotsiaalosakonna juhataja Maarika Loodus, haridus- ja kultuuriosakonna juhataja Karin Viljus, haldusspetsialist Raimo Jaanimägi ning majandusspetsialist Lauri Saar, kes on ka komisjoni aseesimees. Kommunikatsiooni eest vastutab kommunikatsioonispetsialist Indrek Sarapuu. Komisjoni töösse on kaasatud päästeameti esindajana Raivo Kunst, politsei ja piirivalve esindajana Arvi Suvi ning Toomas Pindis Kaitseväe liidust.

Komisjon tõdes, et möödunud aasta on kulgenud koroonakriisi tähe all, kuid ei tohi tähelepanu alt välja jätta kõiki teisi võimalikke kriisi, mis meie

piirkonda ohustada võivad. Seetõttu on vaja tähelepanu pöörata kriisi käitumise plaanidele ning viia võimalikult täiuslikuks tegevused, mida vaja kriisitingimustes toimetada, ning seda nii vallavalitsuses kui ka allasutustes. Vähetähtis pole ennetustöö ning elanike teavitamine ning ettevalmistamine kriisilukordadeks.

„Igaks kriisilahenduseks ei saa alati lõpuni valmis olla ning ootamatusi võib ette tulla sealt, kust neid oodatagi ei oska,“ tõdes Raul Kudre. „Kriis võib tekkida ka mõne teise kriisi sees, nagu lõputuna näiv Covid-19 kriis näitab. Plaani peavad pidama ning valmisolek olema, olgu siis tegemist metsatulekahju või ulatusliku elektrikatkestusega või rändekriisiga.“

Järgmisel aastal on plaanis läbi viia üks õppus ning kriisireguleerimise koolitus vallakonna kriisijuhtidele. Komisjon otsustas koguneda igas kvartalis. Järgmine koosolek on plaanitud veebruariks.

Lumetõrje teostajad Setomaa valla kohalikel teedel

Piirkond	Teostaja	Kontaktisik	Telefon	E-post
Värskas alevik	OÜ Setomaa Haldus	Toivo Kruusamäe	529 5341	haldus@setomaa.ee
Velna ja Väike-Rõsna	FIE Kuuse Aare talu	Aare Kuus	520 5506	aare1954@hotmail.ee
Treski ja Tonja	Müüri Talu OÜ	Kristo Luik	5622 5753	myyri.talu@gmail.com
Saatse ja Korela	Müüri Talu OÜ	Kristo Luik	5622 5753	myyri.talu@gmail.com
Nedsaja ja Kolodavitsa	Hurmi talu Einar Tobreluts FIE	Einar Tobreluts	5341 4002	einar.tobreluts@gmail.com
Mikitamäe ja Rõsna	FIE Toomas Toobre	Toomas Toobre	5190 6684	toomastoobre@gmail.com
Võõpsu ja Lüübnitsa	Lagepalo OÜ	Veiko Jäämets	513 0915	mtz82@hotmail.ee
Niitsiku ja Karisilla	Niitmisteenus OÜ	Kalmer Kütisaar	514 1270	niitmisteenus@gmail.com
Härma ja Hilana	Alametsa Agro OÜ	Priit Kunnus	5396 4102	priit.kunnus@gmail.com
Rokina ja Obinitsa	Kuustiku OÜ	Oliver Land	506 6049	oliver.land@mail.ee
Piusa ja Veretina	Fortis Ager OÜ	Daniel Hakk	5349 7035	daniel.hakk@gmail.com
Meremäe ja Uusvada	Niitsiku Agro OÜ	Sander Kannel	5388 8897	sander.kannel@gmail.com
Olehkova ja Kuigõ	Priit Rebane FIE	Priit Rebane	5349 0598	priitreps@hotmail.ee
Miikse ja Kalatsova	Põlgaste talu OÜ	Janek Eerik	527 4044	polgastetalu@hotmail.ee
Tsirgu	Põlgaste talu OÜ	Janek Eerik	527 4044	polgastetalu@hotmail.ee
Luhamaa	OÜ M.A.O	Keit Kukkk	525 6044	keit.kukkk@gmail.com

Aeg sammub kindlas rütmis

Kätte on jõudmas aasta kõige kaunim periood, kus inimesed on omavahel sõbralikud ja saavad osa jõuluimest ning kuuse alla poetatud kingitustest. Valla poolt lähevad jõuluvana kingikotti magusad pakikesed lastele ja eakatele ning pandeemia lubab väiksemas mahus ka üritusi korraldada.

Aasta vahetumine tähendab, et aasta number tuleb 2022 ning arutelud valla rahakoti paksuse üle on juba täies hoos. See tähendab, et Setomaa valla eelarve on volikogu menetluses. Eelarve üheks peamiseks väljakutseks on töötajate palgatõus, mis tähendab seda, et palgafond tõuseb u 10% võrra. Lisaks on surve all majanduskulud, kus me peame arvestama, et elektri- ja küttekulud tõusevad. Sellepärast peame leidma kesktee me võimaluste ja soovide vahel.

Vallavalitsus hõikas välja Setomaa valla kodanikuks registreerimise kampaania. Meie valla edukus sõltub inimestest, kellel on erinevad oskused, elukogemus, silmaring ja mitmed erinevad omadused veel. Kõik me saame panustada Setomaa arenguks just seda, millised oskused meil olemas on. Vald saab pakkuda omalt poolt avalikke teenuseid ja hoogu anda uutele väljakutsetele. Teeme üheskoos Setomaa valla paremaks!

Rahulikku jõuluaega ja kõikide võimaluste uut aastat!

Kohtume aastavahetuse matkal!

RAUL KUDRE,
Setomaa
vallavanem

Tibusid loetakse sügisel, vallaelanike arv märgitakse üles aasta esimesel päeval.

Kui sa oled suure osa aastast Setomaal või on sul plaan siia lähitulevikus elama asuda, kui sul on siin juba kinnisvara soetatud või tunned lihtsalt, et maksud võiksid laekuda omakultuursesse valda, siis:

REGISTREERI ENNAST SETOMAA VALLA ELANIKUKS!

- Meie vald on väike, aga tubli ja tuntud.
- Meil on kõike vähe, aga seda, mida meil on, jagame lahkelt.

Kui kirjutad ennast valda sisse, siis saadame sulle Värskas Veekeskuse kinkekaardi ja saad minna nautima veemõnuseid. Esimesel aastal anname Sulle ka tasuta viisa Seto Kuningriiki, mis 2022. aastal toimub 6. augustil Luhamaal.

Iga elanik loeb! Võta ühendust vallavalitsusega telefonil **796 4733** või kirjuta vald@setomaa.ee. Tutvu lähemalt valla kodulehel.

Setomaa Kimmäs kotus

Setomaa Vallavolikogu istungid

15.11.2021

- Setomaa Vallavolikogu esimeheks valiti Urmas Sarja.
- Setomaa Vallavolikogu aseesimeheks valiti Arne Leima.
- Kuulati ära vallavalitsuse lahkumispalve.

24.11.2021

- Setomaa vallavanemaks valiti Raul Kudre.
- Vallavanema töötasuks määrati 2900 eurot (bruto) kalendrikuus.
- Vallavanema kasutusse anti vallale kuuluv sõiduk Toyota Corolla, registreerimisnumbriga 181 TNT, ning tasutakse sellelt erisoodustumaksu; kinnitati vallavanema mobiiltelefoni kuulimiseks 30 eurot, v.a kuutasu ja andmeside-tasu.
- Otsustati moodustada lisaks revisjonikomisjonile seitse alalist komisjoni: eelarvekomisjon, arengu- ja planeeringukomisjon, majandus- ja turvalisuskomisjon, sotsiaalkomisjon, haridus- ja noorsookomisjon, kultuuri- ja spordikomisjon ning külaelukomisjon.
- Valiti vallavolikogu alaliste komisjonide esimehed ja aseesimehed.

30.11.2021

- Kinnitati Setomaa Vallavalitsus seitsmeliikmelisena, struktuuriga vallavanem ja kuus vallavalitsuse liiget. Vallavalitsust juhivad vallavanemana Raul Kudre, liikmetena jätkavad finantsosakonna juhataja Leie Hääl, sotsiaalosakonna juha-

taja Maarika Loodus, haridus- ja kultuuriosakonna juhataja Karin Viljus, majandus- ja arendusosakonna juhataja Erika Joonas, arendusspetsialist Ulvi Oper ja majandusspetsialist Lauri Saar.

- Valiti revisjonikomisjoni liikmed.

- Kinnitati alatiste komisjonide koosseis:

1) revisjonikomisjoni esimees Arno Vares, komisjoni aseesimees Margus Palok, liikmed Üllar Tamm, Aivar Adari, Imre Liivago;

2) arengu- ja planeeringukomisjoni esimees Lembit Lassik, komisjoni aseesimees Raivo Kunst, liikmed Margus Kraav, Aleksander Sven Esse, Feliks Raudkett, Rein Kooser, Margus Timmo;

3) eelarvekomisjoni esimees Imre Liivago, komisjoni aseesimees Karel Koomägi, liikmed Raivo Kunst, Vello Saar, Volli Rõžikov, Kaidi Kerdt, Margus Kraav;

4) haridus- ja noorsookomisjoni esimees Piret Kase, komisjoni aseesimees Arno Vares, liikmed Triinu Arund, Liis Samuel, Maarja Uibokand, Einar Raudkepp, Mait Poolak;

5) kultuuri- ja spordikomisjoni esimees Oliver Lillestik, komisjoni aseesimees Lembit Lassik, liikmed Arne Leima, Ahto Raudoja, Vaido Uibo, Ingrid Kala, Aleksander Sven Esse, Jane Vabarna, Guuri Piholaan;

6) külaelukomisjoni esimees Arne Leima, komisjoni aseesimees Karel Koomägi, liikmed Oleg Kostõgov, Peeter Kooser,

Margus Timmo, Piret Kase, Urmas Mustimets, Kersti Virro, Feliks Raudkett;

7) majandus- ja turvalisuskomisjoni esimees Raivo Kunst, komisjoni aseesimees Üllar Tamm, liikmed Einar Oinak, Einar Raudkepp, Piret Kase, Volli Kera, Meelis Poll;

8) sotsiaalkomisjoni esimees Einar Oinak, komisjoni aseesimees Aivar Adari, liikmed Katrin Rahusoo, Triinu Arund, Merike Tein, Gerli Käro, Eevi Niido, Ülle Ülenurm.

Setomaa valla esindajateks Võrumaa Omavalitsuste Liidu üldkoosolekule nimetati Urmas Sarja, asendusliige Imre Liivago, ja Arne Leima, asendusliige Raivo Kunst; juhatuseliikmeks Raul Kudre, asendusliikmeks Martin Sulp.

Esimesed vallavolikogu istungid on saanud toimuda kontaktelt ja neid on peetud Värskas kultuurikeskuses.

Foto: Indrek Sarapu

Vallavalitsus avab 2022. aasta I kvartalis elanikele erinevad toetusmeetmed

Noored Setomaale programm, mille eesmärk on tagada peredele paremad elutingimused. Programmist saavad toetust taotleda 21–40 aasta vanused isikud, kelle elukoht rahvastikuregistri andmetel taotluse esitamise tähtpäeva seisuga on Setomaa vald. Toetatakse eluruumi ehitamisega kaasnevat abikõlblikkuse kulud, et tagada eluruumides paremad elutingimused, sh eluruumi üldehitustööd, elektritööd, hoonesiseste tehnosüsteemidega seotud tööd, küttesüsteemide ja küttekolletega seotud tööd. Korterite puhul ainult korterisisised tööd. Era-

mute puhul toetatakse ka hoonetehnosüsteemide seotud tööd. Maksimaalne toetuse määr ühe taotluse kohta on 6670 eurot. Projekti ja ehitustööde lõpetamise tähtaeg on 31.10.2023.

Kagu-Eesti spetsialistide eluaseme toetusmeetme, mille eesmärk on parandada Setomaa vallas elavate spetsialistide elamistingimusi. Toetatakse nii spetsialisti eluaseme soetamist kui ka renoveerimist.

Toetuse taotlejaks saab olla füüsiline isik, kellel on:

- kõrgharidus või kutsekeskharidus ja/või töökohale

vastav erialane väljaõpe või töökogemus;

- kellel on piirkonnas tegutsevas ettevõttes töödandjaga dokumentaalselt tõendatav tähtjatu töösuhe, ta on piirkonnas tegutseva äriühingu juhatuseliige või piirkonnas tegutsev füüsilisest isikust ettevõtja.

Toetust saab ühe eluaseme kohta küsida programmist üks kord. Toetuse suurus ühe spetsialisti eluruumi kohta on 5000 kuni 10 000 eurot. Projekti abikõlblikkuse periood on alates toetuslepingu sõlmimisest maksimaalselt 13 kuud.

Mõlema toetusmeetme taotluse kohustuslikud lisadokumendid on võrreldavad hinnapakumised. Elamu rekonstrueerimise puhul mõelge läbi, milliseid ehitustöid on vajalik teostada, ning pidage nõu ka ehitusvaldkonna spetsialistidega. Juhul, kui planeeritavad tööd eeldavad ka ehitusloa või ehitusteatise esitamist, tuleb esitada ka ehitusprojekt. Ehitusprojekt on toetusmeetme abikõlblik kulu.

Setomaa Vallavalitsus

- Lisainfo:** Ulvi Oper, vallavalitsuse arendusspetsialist, e-mail: ulvi.oper@setomaa.ee

Setomaa Vallavalitsus

kuulutab välja avalikud konkursid järgmiste ametikohtade täitmiseks

KESKKONNASPETSIALIST

Tööülesanded: korraldab avaliku korra järelevalvet; valla jäätmemajandust ja -registrit, jäätmejaamade ja jäätmeveoga seonduvat; loob ja haldab kalmistute registreid ning korraldab valla heakorda. Nõutav vähemalt keskharidus.

HALDUSSPETSIALIST

Tööülesanded: valla majandustegevuste haldamine, vallavara hoolduse ja haljastuse korraldamine, hulkuvate lemmikloomade püüdmise ja pidamise korraldamine, valla suurürituste korraldamises osalemine. Veab eest vallas toimuvaid talgupäevi ja vastutab valla üldise heakorrastuse eest. Nõutav vähemalt keskharidus.

VÄRSKA LASTEIAIA DIREKTOR

Värskas Lasteiaia direktori peamine ülesanne on tagada lasteasutuse tulemuslik ja häireteta töö kaasaegse koolieelse lasteasutuse, juhtida õppe- ja kasvatusetegevust koostöös pedagoogilise nõukogu, lasteasutuse hoolekogu, juhtkonna ja Setomaa Vallavalitsusega.

Avaldus ja CV koos haridust tõendavate dokumentidega ning võimaliku tööle asumise ajaga palume saata e-postiga vald@setomaa.ee või kirjaga Pikk tn 12, Värskas alevik, Setomaa vald, Võrumaa. Lisainfo vallavanem Raul Kudrelt, tel 525 6695, raul.kudre@setomaa.ee. Kandideerimise täpsem info valla kodulehel.

Valla eakate jõulupidu

16. detsembril toimus Värskas kultuurikeskuses meeleolukas valla eakate jõulupidu, mida juhtis päkapikk Piret Torm-Kriis. Peeti kõnesid ja loeti, tantsiti ja lauldi külla saabunud jõuluvanale. Esinesid ansambel Karmona ja tantsijad naabervallast Räpinast.

Foto: Maarja Saarine

Energiakulude kallinemise mõjude leevendamise toetus suhtelises vaesuses elavatele peredele

Riigihalduse minister on allkirjastanud määruse, mille alusel kehtestati suhtelises vaesuses elavatele peredele eluruumi energiakulude kallinemise osaliseks katmiseks toetuse andmise rahastamise tingimused ja kord.

Toetuse andmise eesmärk on leevendada suhtelises vaesuses elavatele peredele energiahindade ootamatust kasvust tingitud mõju. Toetust saavad Setomaa valla elanikud taotleda vallavalitsuse sotsiaalosalosakonnast alates 1. jaanuarist 2022. aastal.

Toetust on võimalik taotleda üksi elaval isikul või perekonnal, kelle kuu keskmine sissetulek on perioodil, mille eest toetust taotletakse, võrdne perekonna suhtelise vaesuse piiriga või sellest väiksem. Perekonnaliikmeteks loetakse isikud, kes elavad samas eluruumis ja keda seob ühine majapidamine. Perekoosseisu loetakse ka need isikud, kes ajutiselt elavad mujal, määravaks on nende peamine elukoht.

Toetust makstakse üksi elavale isikule või perekonnale 80% ulatuses energia koguhinna osast, mis ületab kuu keskmisena järgmisi väärtusi: elekter 120 eurot/MWh (12 s/kWh); gaas 49 eurot/MWh (4,9 s/kWh), kaugküte 78 eurot/MWh (7,8 s/kWh), aga mitte vähem kui oli kaugkütte hind taotleja võrgupiirkonnas 2021. aasta jaanuari lõpu seisuga. Ühikuhinna kogumaksumus sisaldab käibemaksu ja muid tasusid (nt taastuvenergia tasu, aktsiis, võrgutasu). Toetust antakse perioodi 2021. aasta 1. septembrist kuni 2022.

aasta 30. märtsini (kaasa arvatud) energia tarbimise kulude osaliseks katmiseks.

Suhtelise vaesuse piir on 673 eurot kuus. Perekonna suhtelise vaesuse piiri arvutamiseks summeeritakse iga perekonnaliikme suhtelise vaesuse piiri järgmiselt: pere ühe täiskasvanud isiku kohta arvestatakse suhtelise vaesuse piiri koefitsiendiga 1,0; iga järgmise taotluse esitamise ajal vähemalt 14-aastase perekonnaliikme kohta arvestatakse suhtelise vaesuse piiri koefitsiendiga 0,5; iga taotluse esitamise ajal alla 14-aastase lapse kohta arvestatakse suhtelise vaesuse piiri koefitsiendiga 0,3.

Toetust saab taotleda üksi elava isiku või perekonna alalise või peamise elukohaga seotud kulude hüvitamiseks. Abielus või vabaabielus isiku alaline või peamine elukoht on see, kus ta veedab suurema osa partneri või/ja lastega koos oldud ajast. Kui üksi elava isiku või perekonna alaline või peamine elukoht erineb rahvastikuregistrisse kantud elukohast, peab taotlusele lisama tõendid, mis näitavad, et tegemist on üksi elava isiku või perekonna alalise või peamise elukohaga. Tõendit ei pea esitama, kui vähemalt üks perekonnaliige on elukohta rahvastikuregistri kohaselt sisse kirjutatud. Kuigi isikute käsutuses võib olla mitu eluruumi, saab põhilisi elukohti perekonnal olla ainult üks.

Rohkem infot on võimalik saada nii valla kui rahandusministeeriumi veebilehelt.

Setomaa Vallavalitsuse sotsiaalosalosakond

Jõulupakid ootavad lapsi vallamajas ja teeninduspunktides

Setomaa valla kodused lapsed, kes koduste laste jõulupeol ei käinud, ning mujal õppivad Setomaa valla lapsed saavad oma kommipakkidele järele tulla kuni 10. jaanuarini 2022.a.

Pakid annavad kätte:

Mikitamäe - Kaja Rõžikov, tel 5660 0390
Värskas - Anneli Jänemägi, tel 5385 4990
Meremäe - Katre Pinnär, tel 508 6461

Kersti Virro sai preemia Võrumaa aasta teo eest

Võrumaa Arenduskeskus tunnustas maakonna tegusaid kodanikke, silmapaistvamaid ühinguid ja vabakonna toetajaid. Arenduskeskuse tunnustamisega liitus Kagu Ühistranspordikeskus ja andis välja aasta bussijuhi tiitli. Laureaadid on Sirje Pärnapuu, Kersti Virro, Laine Rehkli, Janek Joab, MTÜ Osula Külaselts, osauhing EIAM ning Janek Kallas.

Sel aastal otsustas komisjon välja anda kolm eritunnustust. Aasta teo eest pälvis tunnustuse Kersti Virro.

Kersti võttis sel suvel oma südameasjaks teha korda Pikalombi loodusrajal asuv 1,1 km pikkune laudtee. Kogu ehitus toimus talgute korras, kuhu Kersti aktiivselt kogukonnaliikmeid kaasa haaras. Septembris sai valmis laudtee, mida mööda saab nüüd kenasti rabasse jalutama minna.

Kokku esitati tunnustamiseks kaks ettevõtet, kolm ühingu ja 21 kodanikku.

Laureaadid valis välja kuueliikmeline komisjon, kuhu kuulusid Võrumaa Partnerluskogu, Võru Instituudi, Setomaa Liidu, Eesti Kodanikuajakirjanduse Seltsi, kohalike omavalitsuste ja arenduskeskuse esindaja.

Setomaa Valla Uudised

Kersti Virro Võru maakonna aasta teo tänukirjaga.

Foto: Indrek Sarapuu

Sain imelise tunnustuse osaliseks

Ühel külmal ja kargel detsembrikuu päeval tulid Võrumaa Arenduskeskuse juhatuse liige Tiit Toots ja Katrin Volman, kes andsid mulle üle vägeva tunnustuse:

„Kersti Virro, VÕRU MAAKONNA AASTA TEGU 2021 – Pikalombi loodusraja laudtee ehitus”.

2021 kevadel „Vunki Mano“ loometalgutel sai mulda pandud ideeseeme, et võiks Pikalombi loodusraja laudtee korda teha.

Aitäh Hooandja, Setomaa vald, Setomaa Edendüsfond ja Värskas kuurortravikeskus, kes aitasid kaasa puitmater-

jali soetamisele.

Suur tänu kõigile, head sõbrad ning hoolivad Setomaa inimesed, kes käisid abis ehitamas või toetasid muud moodi.

Olen südamest tänulik!

KERSTI VIRRO

Setomaa Valla Matk

31.12.21 kell 12.00

Setomaa vallarahvas koos liikuma!

Zhine algusaeg ja postitused facebookis!

1. Rõsna külaplats
2. Mikitamäe kiigeplats
3. Värskas - Petserimaa vabadussamba plats
4. Kolossova jumalamägi
5. Saantse külaplats
6. Matsuri - Sujuri hoov
7. Obinitsa seltsimaja
8. Meremäe valla teeninduspunkt
9. Luhamaa külakeskus

Algatada võib ka teisi alguskohti

SETOMAA SUUSASARI 2022

Startimine vabalt valitud ajal,
START AVATUD KELL 16.00 – 17.15

1. Värskas 11. JAANUAR
2. Värskas 18. JAANUAR
3. Mikitamäe 8. VEEBRUAR
4. Meremäe 22. VEEBRUAR
5. Värskas/Verhulitsa 8. MÄRTS

Setomaa Kimmas kotus VÄRSKA ORIENTAERUMISKLUBI ESTI KULTUURIPÄEVAL

Seto tandsupido.

Mauritsa Lauri pilt

Lummo Kati leelokoor.

Liiva Katre pilt

Sõir läts üleilma geograafilisõ toiduperandi nimekirja.

Lõivu Merlini pilt

Kaemi tagasi aastagalõ 2021

KAUKSI ÜLLE

Aastak om üts imäkese maa kiird ümbre päävä, ku kosmosõt kaia', inemisõ jaost om tä mi nulgah aastaaigõ vaelduminõ, kuu kasuminõ ja kahanõminõ, pühhi ja argitsõ ao vaelduminõ. 12 aolette saa trükitus ka soo aastaga joosul ja korjami vällä mõnõ' maasiga' minevaastakadsõ kultuurinurmõ päält.

Aastak aläs seto kultuuri jaost kaoutuisiga ni teemi' vaimsõ leinäminudi, öt miilde tulõta' uinunuid:

Esä Jevgeni – hingehoitja Petserimaal üle kolmveerand saandi

Tõnuristi Igor – seto koori Sõsarõ kokkotsütsütaja

Nurmõotsa Sulo – sootska

Kerdi Johannes – sõaväläläne

Lõvi Vello – seto liikumisõ

üts alostaja-juht

Mäevälä Sulev – pillimiis,

lauluuaja, seldsitegeläne

Vahelaanõ Paali – pillimiis,

kodoluulanõ

Hirsigu Veera – Leiko pik-

aignõ vedosnik

Hüvvä tiid nail minnä'!

■ **Rikas raamaduaastak.** Seto Kiri kõrrald' välläandmisõ raamatil Alan Alexander Milne „Kahropõig Puhh“ Ojametsa Lea tõlkõh, Merca „Ollipanõhõpõpääl“ ja „Jussikõsõ säitse sõpra“ Tillo Pireti tõlkõh.

Seto Instituut avald' „Seto keele teejuht“, Seto aabitsa tüülehe', „Setomaa kodolugu“ nii seto ku vinne keeli, kokkosäädjõ Jüriõ Vello. Rahasepõ Rainerilt tull' luulõraamat „Umah keeleh“ ja latsiraamat „Mamma jutusõ“. Kauksi Ülle „Seto ikebaana“ and' vällä Seto Ateljee Galerii. Täheke seto keeleh ilmu põimukuuh.

Võro-seto tähtraamat 2022 ilmu Lindora laado aost. Välläannõtõ nimekirja tulõ pleiätsiga mano kirota' Kauksi Ülle „Seto ikebaana“ 2021 ja täiäri ala Obinitsa Uus Teater „Põhitüü“ 2021 (oll' rutuga vällä jäänü').

■ **Kunst KUMUH ja SKUKTih.** Uusvada külävanõmp Järvelilli Rein om võtnu vaivast iist vitä' Uusvada külämäja ülesehitämisõ kõrraldamisõ. Om moodustõt vastav organisatsioon ja kirotdas projekte. Keväjä, ku rahha õs tulõ vaivast iist vitä' Uusvada külämäja ülesehitämisõ kõrraldamisõ. Om moodustõt vastav organisatsioon ja kirotdas projekte. Keväjä, ku rahha õs tulõ vaivast iist vitä' Uusvada külämäja ülesehitämisõ kõrraldamisõ. Om moodustõt vastav organisatsioon ja kirotdas projekte. Keväjä, ku rahha õs tulõ vaivast iist vitä' Uusvada külämäja ülesehitämisõ kõrraldamisõ.

majal maaha vöödot, rahakõist jälki fondist anda-s, sis tetti üleskutsõh molõvihuh, ja jälki tsilku rahakõist vihmast rutõmbahe ja sai sarikapido pääle mõtõlda'.

KUMU üllat' oktoobrih näütisega „Talomuro ilmaruum“: Lõuna-Eesti loojad suurõ korrusõtävve kunstiga 19. saandi lõpust töösõ ilmasõa lõpuni. Vällä anti ka näütisõ katalogo sama nimega, seto teema ülekaesusõ om raamatuh kirotanu Kalkuni Andreas „Vaated omale ja võõrale. Lõuna-Eesti ja Petseri turistlikud ja kunstilised representatsioonid“.

Kunsti alal paistu silma ka raamatidõ kujundusõga Kuusingu Toomas, kelle illustratsiooni' Merca raamatulõ „Ollipanõhõpõpääl“ sai' tõtõstõ sama geniaalsõ' ku proosagi.

Setomaal tüütäs ka kats kunstigaleriid turismihuaal: Verskah Jan Tammiku uma ja Obinitsah Riitsaarõ Evari juhitt Seto Ateljee Galerii.

■ **Tiätri.** Öga Setomaal elo ilma tiätiridä' kisk igäväst. Soo aastak luudi Obinitsa Uus Teater ehk OUT Obinitsah ja etendedi 12 kõrda Kauksi Ülle etendüst „Põhitüü“. Tiätiri tüüt' edimäne aastak uma kulu ja õhina pääl ja tiättripilet oll' õkapite soodnõ

tiätirisõbra jaost ni löüdü noid, kiä' käve' mitmit kõrdu kaemah. Ollimi nigu rindetiätri, olgu aiaviir Kirsi Taloh, Taarka Tarõh, sannaterrass Müürimäe taloh vai suur lava nigu Ruusa kultuurimajah, tiätrikuur Obinitsa puhkõmajah, tarõnulk galeriih, mängitüs sai õga kõrd!

Taarka Perimüstiätri mänge soo suvi Vananurmõ Ilmari kirotõt ja Lennuki Urmasõ dramatiseeritt tükki „Petserimaa igatsus“ midä käüti ka kaemah kõrdapite ja mis sai hulga hüästikittü nii Kesoneni Helena lavastusõ ku näütlejidõ mängu iist. Eelarvõ' oll' nii 40 tuhat pluss pillediraha olnu'.

■ **Muusika** om mi kultuuri käümätõmbaja ni Vabarna Jalmar om nigu rongijuht. Soost huuaost sai tä valmis Treski küllä puust ehitet umaperätsõ jaapani kultuuri näkö välilava! Tuu tõi ka ettevõtlusavuhinna nii Setomaal ku Võro maakunnah.

■ **Luu' ja plaadi' ilmu'** ka, noid om molõraamatuh kõvva kitet ja levitet! Leima Matis luu uusi mitmõsugumatsi heliteossit ja vidä ansambliit Hõim, kiä tekitäs kah kõvva kummo. Nedsäjä Bänd om nõvvõtõ esinejõ üle Eesti. Muusikat tegevä' ka Uus-

vadah UBA ja Obinitsah Baaba ja Ka.

■ **Kino.** Öt kino olõ-i kohegi kaonu, tuud töest Hilana küllä suvõmaja löüdny Siimetsa Moonika. Kuuhtüüh Hörnadõ, Seto Ateljee Galerii ja Obinitsa puhkõmajaga kõrraldõdi Obinitsah seldsimaja moro pääl rida kinoõdagit vanno hitte ja dokumentaalfilmega.

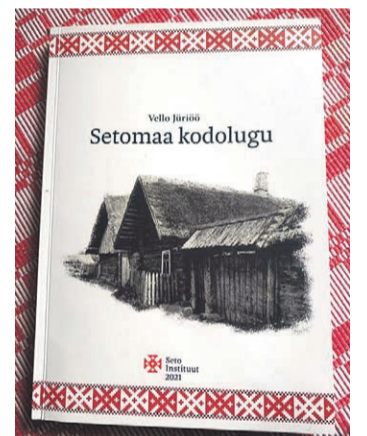
■ **Leelo.** Seto leelo kostu kirmassil, Seto folgil, Nedsäjä leelolaagrih, vaest ka vähä vällä hõigat leelokõnverentsil paasapäävääigsõh Obinitsah. Heliste Leida iistvõtõl moodustõt vahtsõ koorikõsõga tetti CD „Leeloga läbi elo“, midä esitledi Talinah Vabaõhumuuseumi laudah. Nedsäjä leelolaagrih käve 35 naist, 11 miist ja 39 last! Laagri kõrraldus om kõrraga nii kaasainõ ku mustinõ, oppus om tõhus, oppaja' umah klassiuh kõgõ paremba'. Kimmähe tuu avitas leelot elõh hoita'! Valgu Meele iist vöödot Lummo Kati leelokoor om kimmäs vanaaigsõ helüga kuur.

■ **Verska latsiaia seto rühm** om ka Nedsäjä nooril peril iist võet ja om imeh, öt sääne mitmitkümmitt aastakkõ oodõt asi om teost saanu.

■ **Tands.** Om ütlemäldä' hüäkene, öt seto veitkene onõhtusõh tands löüdsõ hindäle tandsuimä Tormi Pireti vai Paaba Palaga kihästüseh. Igävävõitu samadõ esinejõdõga Seto folgi' saiva' õkva inämb seto hingämist ja värmi, ku Seto tandsupido ka kavva sai. „Kagoh kulatasõ“ peeti 26. juunil õks ar', huulmalda' kuumusõt ja viirusõt.

■ **Kiil.** Peräst pikki aastakkõ muiõ asjuga tegelemist joud Seto Instituut naada' keelega tegelemä, annasi' no fondi' ja otsustaja' näile tengakõisi mano, öt joudu jakkusi'!

■ **Miithi käsitüü aastak.** Setomaa leheh tutvustimi sõlõmeistrit ja ehteluujat, kunstiniku Riitsaarõ Evarit, käsitüümeistrit ni pillimiist Raali Aini ja seto seppä Jänesmäe Raiivot. Miithi käsitüüd oll' nätä' ka mardilaadol Verska talõmuuseumi kafakopliih. Ku no' veitkene nalla tõsidsõ teema üle tetä', sis tunnustõt Võromaa puutüüoppaja-meistri Kihulasõ Meelise puukaussi ja ummikanomat nikõrdama tulli' pääl Evari õnnõ naase' ja Kuningriigih võistlusõlõ tõi ainsa kergokõsõ Grünbergi Maria, au mehitsele näiokõsõlõ!

Vabarna Jane ja Nassari Elvi mihklipääväl. Sundelli Harri pilt

■ **Peeti 27. seto pitsi päävä'** ja pääpreemia sai Andresoni Sigre.

■ **Avatu käsitüütalodõ päiv** oll' edimäst kõrda. Hulga tegijit-nägijit, vahtsõl aastagal tulõ vahtsõt.

■ **Sõir.** Sõirakõnõ läts ka üleilma geograafilisõ toiduperandi nimekirja. Nii öt ku sõiral õi olõ' kümmitt seeh ja sertifikaati ni umma vai umakandi sõiralehma, valmistat lihtsalt mäenestki kohopiimamassi, midä sõirast kutsu' sa tohi-i! Vot!

■ **Kostipäiv.** 9. kostipäiv läts kõrda, rahvas käü, pernaase' koolitasõ' hinnäst kõrrast mano, tulõvaasta valmistuda' kümmendät kõrda.

■ **Seto Kuningriigih Lobotkah** tull' paraadilõ laivastik ja ülembsootskast sai Vabarna Jane.

■ **Juubeli'**: Hagu Paul 75 ja Vananurmõ Ilmar 75.

■ **Taarka preemia** sai' Merca „Ollipanõhõpõpääl“ ja Hõim.

■ **Vabarna Anne nimelidsõ preemia** sai' Leima Evelin, Nassari Elvi ja Metsa Helve.

Obinitsa külä aolugu maailma luumisõst pääle

HÖRNAAARE

Mi maajago, midä parhilla' kutsutas Ida-Euroopast ni mis kand Obinitsa külä nimme, tekkü 2–1,8 miljardit aastakka tagasi parhillatsõ lõunapoolusõ kotsil. Kohki 600 miljunit aastakka purje' tuu maapala parhillatsõhe paika. Viil 600 miljunit aastakka tagasi olle Obinitsa külä kotsil matal sisemeri, Tiirhanna lubjakivvi jäänü' mere-loomakõisi perrä arvas, ot siih võidsõ olla' mereranna kotus. Mere pääletulõmisi ni taganõmisi olle mitmit. Kats miljunit aastakka tagasi naksi' ka iärõõndõ' kääma maadpite edesi-tagasi.

Viimäne suurõmb ääig nakaš pääle 115 tuhat aastakka tagasi ni lõppi 12 000 aastaga iist. Suur iä tagasi põhä poolõ, a maaha jäänü' peräkese' naksi' sulama parhillatsõ Haani kotsil. Mi kant ütēh Haaniga oll' edimätse', mis iäst pässi'. Iäsulamisõ vii' kisi' maa sisse sügävä' oro'. Arvas, ot tuust vessi juuskmisõst ommaki' tulnu' Tuhkvitsa, Piusa ni töösõ' mi kandi oro'. Alostusõst nake maa vällä lämere tundra muudu.

Ilm nakaš aigupite piisüma, lämmäga tulle korgõmpit puhmõ ja puid. Puijõst naksi' kasuma pettää, kõiv, lepp, sara-puu ni eski pähna'. Arvada', ot Tuhkvitsa ujah olle vett kõrdapite inämbä ni viil inämbä Piusa oroh. Viimäne võidsõ olla' vee-rest veereni vett täüs. Sääl, koh olle vesine, järve' ja suu' – sääl kasvi õgasagamatsi hainu, nuu' miildü' nii kallolõ, tsirgõlõ ku eläjakeisile. Kuna viil 100 aastakka tagasi olle Mokornulgah pallõ soid, sis 9000 aastakka tagasi võidsõ' ütšjago näist olla' järve' vai järvekese'.

Tuuao linõ ineminõ saiõjõ uma päätoidusõ kallost ni mõtsaelä-jidõ lihast ja kořat hainust, juurist, seenist, mařost ja pähkmist. Mõtsaeläjist olle inämbä siih elämäh potru ni koprit, püvveti ka hirvi, mõtstsiko ni tarvut. Saadi süvvä', kihakatõ, tüüriistust luud, hindä ehtmisõst hambit ni kihvu. Tüüriista' oll' kivist, luust ja puust. Pottõ savist viil mõistõta-s tetä', a kiitminõ võidsõ olla' nii, ot kõokoorõst vai puust anomihõ panti tulõst kivikeisi ni niimuudu aeti vesi kiimä.

Mi kandih om inemist järe' jäänü' 9000 aastakka tagasi Meremäe ja Keerbä külä vaihõlõ põllulõ. Kadonu Rannaste Völli lüüdsē kardõhkit kaibõh põllult nõgitsit ringe, ütē kivist küüvtsägese, näüdäs kotusõ tiidüsmiihilõ kätte ni sääd mi kandi aoluu alostusõ 9000 aastaga taadõ. Obinitsast viil kiviao inemisi elojälgi olõ-i lüüt, a arvada', ot tuuao Meremäe uma' käve' jahti, kalalõ, siinde ja marja siiäkanti kah. Eleti perridõna, perre suurõ võidsõ olla' koon' paarkümend inemist. Kala- ja jahimaa suurõsõ võidsõ' ütēl perrel olla' 150 km piutusõh ja 50 laitusõh. Terveh illatsõmbah Eestih arvatas tuudaigu elänü' 2000–6000 inemist.

Läts viil tuhandit aastakkõ, rahvas oppõ savist pottõ tegemä, pronksi ni peräst ka rauda sulatama. Ravva sulatamist arvatas, ot mõistõti tetä' 2500 aastakka tagasi. Mi kandih eleti tuudaigu Kalatsuvah, kost saadi suust vai lättist ravva tegemisõst kõlbulitsi tükke, midä sis ahoh tüü- ni sõariista tegemisõst sobilikust ravvast sulatõdi.

Edimäne tiidä' liinamägi ehtedi Hinnialah korgõ mäe pääle, minkõlõ kaibõti kitsamba kotusõ pääle kraavõ ja küle' ni otsa' tetti äkilitsõmbast. Piusa poolõ otsa aeti viil vall üles. Liinamäke palotõdi mitu kõrda maaha, olle pikkä aigu ka tühi. Om kutsut mitund muudu – Päevapõõramise mägi, Hobuseseljämägi, Hobõsõsääl mägi, Pääväkäände mägi, Pääväpüürdmisemägi, Põõramägi, Liinamägi, Taevatõusmise mägi. Hindrik Prants kirotas umah eloraamatuh, ot viil 1860. aastakidõni käve' Obinitsa kolga seto' suvisõ pööripäävä aigu sinnä' mäe pääle pääväkäändümisõ pito pidämä.

Tuudaigu tetti jo põldu mõtsu palotadõh. Palotõ mõtsatuhka külbeti kesvä, nissu, kaara ja linna. Peeti jo lambit, kitsi, tsiko, hobõsit. Hobõsõ' oll' sis sөөgist.

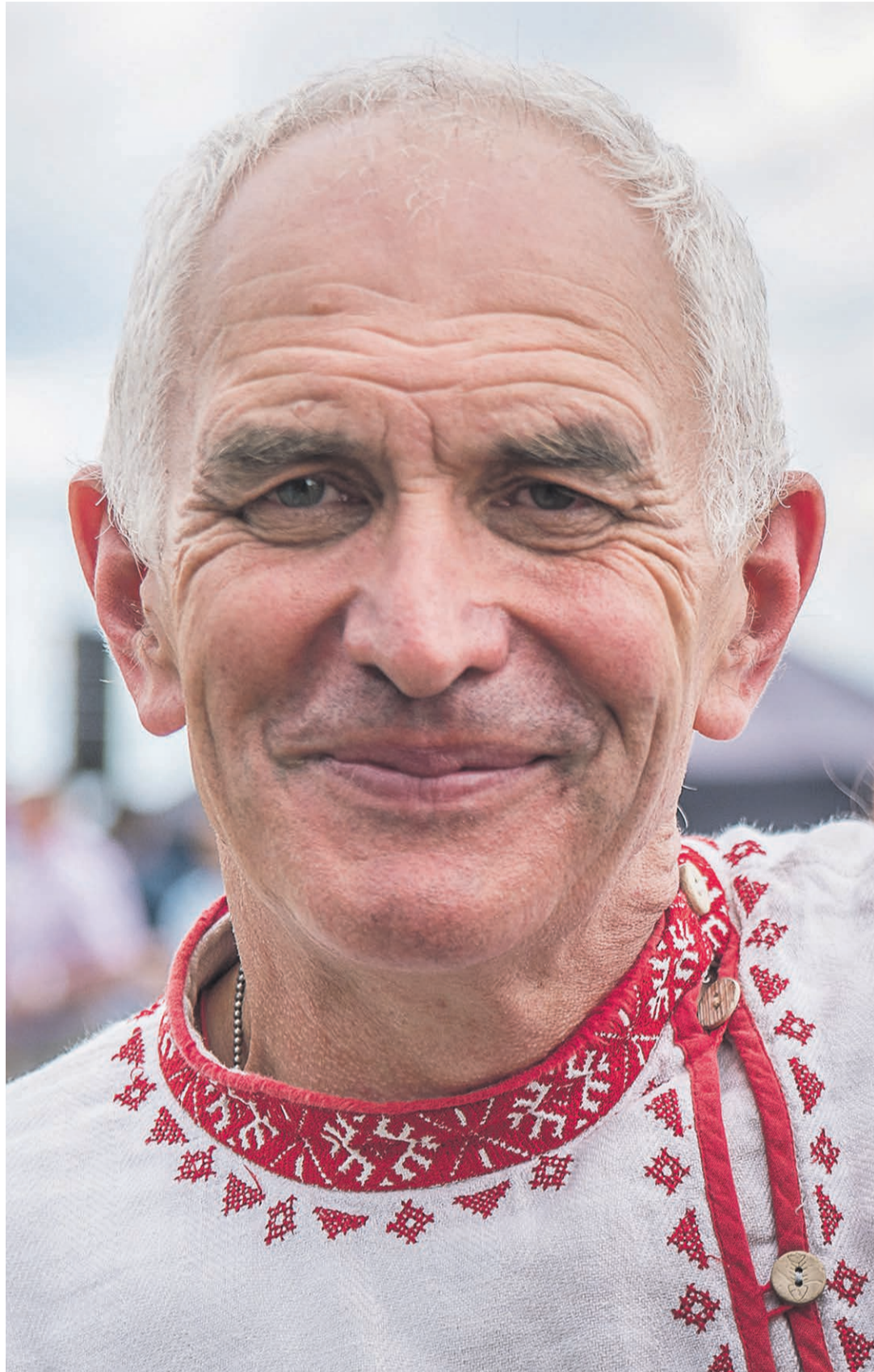
Vesi pidi õks kõgõ lähkoh olõma – kas järveviir, jõgi vai uja vai läteh. Vett tarvõtõdi hindä joogist, sөөgi tegemisõst ni loomakõisi juutmisõst. Vett pite saiõjõ ka kipõhõmbalt ja rutõmba liiku' ku maad pite. 1500 aastakka tagasi nakaš rahvas inämbä maadpite lakja minemä ni tuustaost omma' edimätse' kimmä' märgi' inemisõst Obinitsa ümbre mõtsu ni maijõ pääl.

Sakalova palo, Piusaveere, Korsapalo, Tsäältõsüvä kääpä' omma' tuuao inemisi matusõ'. Sakalova palo kääpidõga matasõkotus om ütš suurõmbit, arvatas, ot kooni' 50 kääbäst olle siih. Ütšjago om üles kaibõt, ütšjago lakja veet, ütšjago jäänü vahtõmba matusaia ala.

Obinitsa-Tal'ka tii viirde, Kõõru külä ala tetti tuualaõ väigokõnõ liinamägi. Mäe otsa om äkilitsõmbast kaibõt, manopäsemisõ maakaala om kitsambast kaibõt. Tuu liinamäe lüüdsē umalaõl Ali Kikkas üles. Liinamäel om lüütü hütsi, minkõ perrä om saadu aigu, kuna inemisõ' omma' olnu' sääl paosih – 1500 aastakka tagasi ni 600 aastakka tagasi.

Kääpidõ ja liinamäe perrä pandva' tiidüsmehē Obinitsa kandih inemisõ elämisõ aost 1500 aastakka. Kost inemisõ' Obinitsa saiõjõ, olõ-i väigä tiidä'. Setomaal olle ilma luumisõst pääle kats elopaika, kohe rahvas uma kodo ja toimõtamisõ säädse: Pihkva järve ja Verska lahe perve pääle ni Optjoki jiu ja perästidsõ Irboska maijõ pääle. Ku rahvaarv kasvi mano ni tulle elokotsit mano kaija', sis nakaš üle Peipsi järve, Pihkva järve veerest ravvast jõki pite sisemaa poolõ liikuma.

Obinitsa kandi rahvas arvada' tullegi Piusa perve pite

Hõrna Aare
Sundelli Harri pilt

vai Piusa jõkõ pite ülesvuulu. Kadonu Kala Mari kõnõli, kuis rannarahvas näist Kolossovah müüdä Petserehe läts, mink perrä saa arvada' Piusat muistõhavadõst tiist. Vanast käuti arvada' niimuudu kooni' parhillatsõ Vastsõliinani vällä.

Küllist oll' olõmah jo Obinitsa, Kõõru, Vašla, Uusvada, Kalatsova, Härmä, Küllätüvä. Ni 1500 aastakka tagasi olle noist Obinitsa ütš suurõmbit ja arvada' ka tähtsämbit külli Ödagu-Setomaal.

Sakalova paloh om nii hөөrkit ku pikkä kääpit. Vanarahvas kõnõli, ot omma' Rootsõ söa aigsõ' matusõ' – ütši kääpihe omma' matõ sõamehe', tõiõst hobõsõ'. Sillaotsa Liidi näüdäs tiiveereh kattõ kääbäst, edimäne pidi olõma kindral Sokolovski uma, tööõnõ kõrval timä hobõsõ uma. Tiidüsmehē rahva kaibmisõ ni uurmisõ perrä matõti õks 1000 aastakka inne põhäsoita ja nii inemisi ku

hobõsit. A hobõsõ' olõ-s söah hukka saanu', a panti inemisilõ ütēh. Nii inemisõ' ku hobõsõ' palotõdi.

Om arvaminõ, ot pikä' kääpä' om tähtsämbä rahva matusõ' ni pikkä kääpidõga näüdäti maa hulka, mis perrel olle. Hөөrko' lihtsamba rahva uma'. Kraami pallõ ütēh panda-s, võidsõ olla', ot palotõdi muijal ni ka tulõst läbi koonu kraam jäije maaha. Kääpidõ ümbre kaibõti kraav, kohe jäteti sillakõnõ kääpä pääle minekit. Om lüütü poti-kildõ ni luid, minkõst arvatas, ot nuu' omma' puhtidõ aigu süümisõst jäänü'. Võidsõ olla', ot poti' lüüdi kääpä pääl puru pääle tuud, ku sääl olle ar' süüdü. Nigu vanast puhtidõ kõrd olle, ot kodo tullõh sõidõti läbi tulõ ni edimäne pidi tiipääl olõva poti puru sõitma – sis tulõ-s kuul takah. Potikildõ perrä om noil 1500 aastaga vanutsil kääpil viil kaitu 100 aastakka tagasi.

Koh Obinitsa külä 1500 aastakka tagasi õkva olle, tuud viil tiidä-i, olõ-i viil üles lüütü. Päätoidus saadi põllult ja päämitõst põlluviläst olle kesõv. Obinitsa kandih arvada' ka mehiläisi otsminõ vai pidäminõ mõtsah. Säält saadi vaha, midä müüdi kavvõmbilõ kaubašaksolõ. Hindäle jäie mesi. Viimäne taropetäi saiõs Tääglüvä ja Obinitsa vaihõl innitseh suuh, parhillatsõl põllul. 12 aastakka tagasi vaalu tä tormih maaha ni parhilla' lesatas Tääglüvä hällü kõrval.

Mõtsast püvveti ka karvaloomakõisi, oravit, nugisit, viist koprit, udrassit ni müüdi kaubašaksolõ. Kaubašaksõ' sõidi' arvada' Pihkva järve pite parhillatsõhe Pihkvahe, koh olle kaubakotus. Lihaloomana peeti palõ hobõsit, ku põldu hariti, sis härgtuga. Hopõn, pini ja kana vai kikas olle' ka matusõlooma', kedä panti kääpähe ütēh ni

näide lihha süüdi ka puhtil kääpä pääl.

Kuna vesi olle kas küleall vai lähkoh, sis süüdi ka kõrdapite kallo, latk olle ka sis hüä söögikala.

Setomaa olõ-s tuudaigu kõik üttemuudu ja tuuaolinõ jagonõminõ om viil parhillaki' tunda'. Poloda, Tsätski, Raakva ja Saatsõrinna oll' umaette ja näide päälilõn vai liinamägi võidsõ olla' Korodissah.

Parhillanõ Mokornulk, Ülepelska nulk võidsõ olla' tööõnõ jago Setomaad, minkõ päälilõn olle Obinitsa vai ka Hinniala liinamägi.

Irboska, Saurova, Leega, Seeridsä, Keerä nulga' käve' Irboska ala ni näide päälilõn olle Irboska.

Aig, koh mi uma jutu parhilla' lõpõta, olle suur rahvidõ rändamisõ aig, ilm läts kõrrast väiga külmäst ni vahtõ' kõrra', rahva' ni uskmisõ' joudsõ' Obinitsa küllä. A tuust järgmitsõh jutuh.

